

III.
DE SCHOLAE COGNATIS.



DIEI AVSPICATISSIMI,
QVI IN FASTIS EST VII KAL. MAII

A. R. S. clb lccc XXXXVIII,

SERENISSIMO PRINCIPI AC DOMINO,

DOMINO
FRIDERICO III,

DVCI SAXONIAE, IVLIAE, CLIVIAE,
MONTIVM, ANGARIAE QVOQVE AC WESTFALIAE,
COMITI PROVINCIAE THVRINGIAE,

MARCHIONI MISNIAE,

PRINCIPIS DIGNITATE COMITI HENNEBERGIAE,

COMITI MARCAE ET RAVENSBERGAE,

DYNASTAE RAVENSTEINI, TONNAE, REL

PRINCIPI PATRIAE AC DOMINO NOSTRO LONGE CLEMENTISSIMO,

SACRI

HORA VIII ANTE MERIDIEM

V T

PERILLVSTRIS AC GENEROSISSIMVS

DVC. EISENB. PRAEFECTVRAE PRAESES,

ILLVSTRES AC GENEROSISSIMI AVLAE PROCERES,

MAXIME VENERABILIS, PRAENOBILISSIMVS, NOBILISSIMI, IVRE-CONSULTISSIMI,

EXPERIENTISSIMI, PLVRIMVM ADMODVMQVE REVERENDI,

CLARISSIMI, PRVDENTISSIMI, DOCTISSIMIQVE VIRI,

EPHORVS, CVRATORES, PATRONI, FAVTORES

ET REI SCHOLASTICAE AMPLIFICATORES

IN AVDITORIO MAIORI

PLACIDAS AC BENEVOLAS AVRES

QVINQVE BONAE SPEI ATQVE INDOLIS ADOLESCENTVM

ORATIVNCYLIS

COMMODARE HAVD GRAVENTVR,

HVMILLIME AC HVMANISSIME ROGAT

M. IOH. DAV. GSCHWEND. RECT.



EISENBERGAE, TYPIS FLEISCHERIANIS.



mens diuina insit necesse est, qui domi atque foris ita se gerit, ut ipsum foederati ament, exteri obseruent, amici vereantur, boni colant, mali timeant. Diuinae illius mentis instituta optima et sapientissima esse oportet, quibus puriora sacra sunt illibata, scholae florent, tota respublica ad inuidiam crescit, tumultus non audiuntur: nullum enim animal morosius est, nullum maiori cum cura tractandum, quam homo.

SERENISSIMUM PRINCIPEM AC DOMINUM, DOMINUM FRIDERICVM III, DVCEM SAXONIAE, IVLIAE, CLIVIAE, MONTIUM, ANGARIAE QUOQUE AC WESTFALIAE, COMITEM PROVINCIAE THYRINGIAE, MARCHIONEM MISNIAE, PRINCIPIS DIGNITATE COMITEM HENNEBERGIAE, COMITEM MARCAE ET RAVENSBERGAE, DITASTAM RAVENSTEINI, TONNAE, REL. PRINCIPEM PATRIAE AC DOMINUM NOSTRVM LONGE CLEMENTISSIMUM, diuina mente ornatum esse, res magna cum prudentia gestae eun-
cunt, illicita sapientissima corroborant.

Consendite igitur, o! mei,

Petri, Eili, Kisewettere, Kuirsnere, Boettigere.

Cathedram, soluite vota, nuncupate noua: haec quidem, vt DEVS, omnis salutis fons, OPTIMUM seruet PRINCIPEM, PATRIAE PATREM DIGNISSIMUM, vsque annorum series numerum excedat a fidei DEI seruo vitae hominum praescriptum; addite pro regiminis prosperitate, incolunitatis diuturnitate, SERENISSIMAE CONIVGIS, SERENISSIMI PRINCIPIS HEREDIS, totius SERENISSIMAE DOMVS SAXONICAE GOTHANAE vigore florentissimo ardentissima vota; illa, quod DEVS seruaui sospitem CLEMENTISSIMUM PATRIAE PRINCIPEM et ad hunc diem est ruitus: nec sine *Patronorum* et *Fanorum* vllum dubitare, vos tales futuros, quales iam habuere cognitos. Ne ornatisimis Adolescentibus praeter ea dicendi argumentum desit:

IOHANNES FRIDERICVS PETRI, Nostras, *de non dubiis immortalis DEI significationibus,*

IOHANNES CHRISTIANVS GSCHWENDIVS, Altenburgenſis, *de boni Principis imagine,*

IOHANNES MICHAEL KISEWETTERVS, Ronneburgenſis, *de restaurata Europa tranquillitate,*

IOHANNES GOTTLOB DANIEL KVIRSNERS, Eisenbergenſis, *de temeraria ex annis criticis coniectura,*

IOHANNES CAROLVS BOETTIGERVS, Volmershainenſis, *de iure, quo sedes romana Parmam, Placentiam, cet. suas esse contendit, non quidem pro argumentorum pondere, pro viribus tamen diserent.*

Misſis, vt inceptum persequar de Schola negotium, quae tam de eiusdem Appellatione, quam Diuisione adferre proposueram, rei ordo postulat, vt ne, quibus Schola vocibus, idem, vt verum fatear, significantibus, augeri ornarique soleat, omnino praetermittam.

LVDI, quae Lydiis originem debet, vox non infrequens vel nuda occurrit, vel cum additis, *Litterariis, Triualis*: ne promiscui ducantur hic et Romanorum *Ludi scenici*: Comoediae, Tragoediae, Mimi; aut *Circenses*, in Circis, Campis, Foris, Amphitheatris habiti, quorum plurimi Deorum ac Dearum nomine agitati feruntur: *Megalenses*, magnae matris DEVM, *Cereales*, Cereris, *Florales* Florae; *Martiales* Martis, *Apollinares* Apollinis, *Capitolini* Iouis Capitolini, *Magni seu Romani* Iouis, Iunonis, Minervae; *Saeculares* saeculo quoque elapſo Ditis et Proserpinae nomine celebrati: cuius rei causa ad vnum omnes sacros appellatos esse constat; aut *Votini*, quum de reportata ab hostibus victoria, tum de recuperata valetudine instituti; aut *Funebres*, *Ludicri*, *Stati*, *Non stati*, *Carules*, *Plebetii*, alii; quid enim vana religione magis captum gente romana?

romana? De caetero tyrones ita erudiendos esse, vt aliud quasi agendo doctiores fiant, equis est, qui non videat, Scholam esse huiusce rei causa Ludum nominatam? Quodsi tamen *κατ' ἐπιφάνειαν* dictum id tuerere, minime obstrepro: non licet puerulis atque adolescentulis in schola esse petulantibus. Verum enim vero priorem interpretationem reprehensione quoque indignam esse non nego: ne quippe discitentibus horror a studiis iniiciatur, nolere vocis conditores iique pagani, vt tristi nomine castra Mineruae veniant; quod quidem et Graecis visum, vt *Disf. I* monitum. Omnino ita habet: *Et gaudium et solacium*, Caecilio L. VIII, Ep. 19 teste, *in litteris est, nihilque tam laetum, quod huius latius, nihil tam triste, quod non per has sit minus triste. Studia vnicum doloris leuamentum, quae praesent, vt aduersa magis inuestigamus, sed patientius feramus.* Quo animo quoque eloquentiae romanae princeps in nitidissima pro Archia, Poeta, oratione, c. VII. *Non delectationem modo e litterarum studiis peti, sed eadem quoque adolescentiam alere, sententiam oblectare, secundas res ornare, aduersis periculum et solacium praebere, delectare domi, non impedire foris, pernoctare cum versantibus in litterarum studio, peregrinari, rusticari.* Cui eruditissimo viro, et Afro et Caecilio inde visum, *Litterarum vocem adiungere.* Quod alteram autem *Trivialis* seu *Trini* spectat, origo vt non est, quae L. H. moretur: sic modo vsum ipsius pace attingo, quo vulgare significat passimque obuium. Hinc incultum carmen *triviale* barbari dixeret; inconcinna ac impolita verba *trivialis*; addubitare, quod sequere consilium, *in trivio esse consilii*; res vilissimas, quae ex *trivio*; seruum in *trivii* emum *barbarum ex trivio*; leuiter et quasi per saturam tenuiterque imbutum puerum *trivialiter institutum*; vulgarem linguam, qua in *trivii* adolescentulum *Grammaticam docti vtebantur, triviale.* A qua etiam voce Scholam deduxerunt *triviale*, vtrum hac mente, quod eo loco Scholae extructae fuerint, quo tres pluresue concurrissent viae, vt vndiqueuerum studium in doctrina collocantibus hoc facilius patuerit aditus; aut, quod in iis tres de septem liberalibus artibus inculcatae sint, paulum animi pendeo. Re tamen ad amussim ponderata, vt in *trivii*, vbi plaustrorum strepitu, incondito ac truci iumenta agentium clamore, altercationibus, cottabis, tumultu discitentium animi perturbantur, aures peregrinantur, studia impediuntur, extruatur Schola, ab huius acui, quidni et omnino? moribus quam longissime abest: alterum magis puto consentaneum aetorum sententia: quod barbaris *viae fuerunt disciplinae.* Vt silentio premam *Thomae, Scotti*, qua methodum etiam intellexere, *viam*, aliorumque *irrefragabilem, seraphicorum, fundatissimorum, autororum, universalium doctorum miseris degentium faeculis*, quibus doctrinae veritas deque habita et viri inter pontificios candidi fassi sunt, religionem totam *conuersam fuisse in superstitiones*; simul ac Theologiae mysticae *vias, purgatiuum incipientium, illuminatiuum proficientium, viciuiam perfectorum*; Scholas vocarunt *Triviales*, aut *Trinium*, quibus *Grammatica, Logica, Rhetorica*; vbi reliquae, *Arithmetica, Geometria, Astronomia, Musica* tradebantur, *Quadrinium*, rati, his *viii*, viarum instar ad certum locum ducentium, discentes ad solidam duci eruditionem posse. Inditum et Scholae est

PAEDAGOGII nomen, quod originis vi puerum ducere significat, aut vsu notatur Jocus ad puerorum adolescentumque institutionem peridoneus. Non vlli illa in terris Saxonice, Brandenburgice, Danice sunt incognita, quibus, considerata Classium pro singulorum discitentium captu et profectibus aequalibus in linguis ac disciplinis facitae multitudine ac diuersitate, non postremas dabis. Modo Schola

LYCEVM nuncupatur, quo titulo quondam Philosophorum principis Schola, qua ambulando disputabant Peripatetici, decorabatur, vt et locus ille *Ciceronis* in Tusculano, quo subinde cum familiaribus iisque eruditis proficisci consueuerat. Derivationem *απο τῆς λυκῆς* non satis commodam Scholaeque proficuum existimabis. Sed si perceperis, *λυκῆος* a Sycionibus cognominatum esse Musarum a paganis fictum ac commentitium Praesidem, quod suo ipsius consilio rapacissimum ferarum genus haud numerum ouium curans in Sycionia, Achaiae regiuncula, interemtum deletumque erat, mirari desieris. Moris est, Scholam

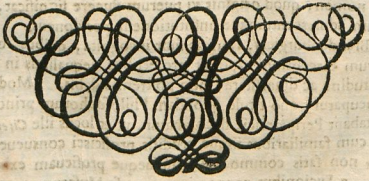
GYMNASIVM dicere, quod ipsum ἀπο τῆς γυμνῆς deducitur, quo Hesiodus Ἐργ. καὶ
Ἡμέρ. Lib. II, com. 9. f. iterum iterumque repetito γυμνὸν σπείρειν, γυμνὸν δὲ βάλων
τοῦνον δ' ἀμασθαί

Conuenire quippe autumarat bono patri familias, vt nudus
ferat, nudus aret, nudus metat, et, non tempori modo inseruiendum, sed e re
quoquo eiusdem esse, vt agilitatis gratia vestes abiiciat. Idem fecisse perhibentur
Luctatores in Gymnasis idcirco sic dictis, quod vestibus, quo ad luctandum hoc agi-
liores, hoc expeditiores essent, sese exuerant. A quo non longe abit Palaestra, ἀπὸ
τῆς παλῆς, luctando certare: id quod poetarum latinorum principi non inusitatum.
Aeuid. L. VI, com. 637, canit:

Pars in gramineis exercent membra Palaestris.
Quibus in Gymnasis atque Palaestris hoc consilio instituebantur tyrones, vt decen-
ter corpus mouendum flectendumque discerent, horumque compositi motus palaes-
trici, apalaestrici incompositi et indecentes vocabantur. Hodie illustriores hoc Gy-
mnasiorum nomine Scholae insigniuntur ἀριστοκρατίας accepto a parili, qui in omnibus
esse debet, semet exercendi ardore. In his alia maiorem prae se ferre videntur splen-
dorem aliis, quod altiora, quam in reliquis Scholis, proponantur. Grauisimum
vero SYMME VENERABILIS WALCHII in Lex. Philol. p. 2243, de illis est iudicium: Das
man auf einigen so genannten akademischen Gymnasien Professore in der Theologie
Rechtsgelehrsamkeit und Medicin gesetzt, scheint eine Sache von keinem sonderli-
chen Nutzen zu sein: weil man in der allgemeinen Gelehrsamkeit gnug zu thun fin-
det, und zu den hochern Facultaeten auf Academien noch Zeit ist; und waere da-
hero rathsaemer, wenn man jungen Leuten, die auf Academien gehen wollen,
eine Einleitung zu denen akademischen Wissenschaften gabe.

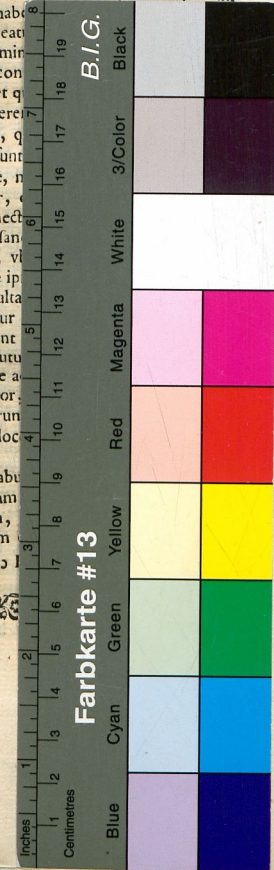
ATHENAEVM originem debet omnium doctrinarum inuentrici domique doctrinae,
Athenis, in quibus summa dicendi vis et inuenta et perfecta est et studiorum domicilium
tantum permanit. Quum his abundet Athenae ornamentis et hac vigerint auto-
ritate, ut fractum prope et debilitatum Graeciae nomen earum laude subnixum sit:
quantae gloriae Scholis esse arbitremur, quod inde Athenaea dicantur? Verum enim
vero, quod καὶ τὸν παῖδων ἀνδραγωγὴν παλαιστρῆων a Diodoro Siculo illa vrbs dicitur: recti-
tus haec compellatio Academicis relinqui posse videtur, vtpote quae vniuersae erudi-
tionis officinae sunt statuendae: licet ipsae Scholarum nomen non auersentur. Non-
ne et ibidem Musae a mechanicis laboribus quasi ferriari videntur, ingenio, cuius
cultui inseruiunt, potissimum laborare adfuetae? Heic filum cogor abrumperre.

F. P. Eisenbergae, VIII Kal. Maii, A. R. S. clb Idoc XXXVlll.



studijs Eruditissimo, D. M. Salo-
ano Pastore Vigilantissimo, Meri-
O quidem aduente, processit, vt
bare, semestri post vltimum in
rit, non otio turpi, sed quotidiana
strina ne vilo quidem commilito-
Eundem lenam abire patior, DE-
quo primas aliquando inter Eru-
mites Iohannes Christophorus Liebes-
terri, Nostras, votis sunt exceptu-

se duco, quam illud de Scholis,
ac inter priuatos pariter studentem
vacabit vni. Alt doctissimum et
men ille totum in vno diem con-
tentis intento, quae non, vt visus
prim multo plus feretis temporis
lures ire possunt, etiam quae fin-



III.
DE SCHOLAE COGNATIS.

DIEI AVSPICATISSIMI,
QVI IN FASTIS EST VII KAL. MAII

A. R. S. dō hcc XXXVIII,

SERENISSIMO PRINCIPI AC DOMINO,

DOMINO
FRIDERICO III,

DVCI SAXONIAE, IVLIAE, CLIVIAE,
MONTIVM, ANGARIAE QVOQVE AC WESTFALIAE,
COMITI PROVINCIAE THVRINGIAE,

MARCHIONI MISNIAE,
PRINCIPI DIGNITATE COMITI HENNEBERGIAE,

COMITI MARCAE ET RAVENSBERGAE,
DYNASTAE RAVENSTEINII, TONNAE, REL

PRINCIPI PATRIAE AC DOMINO NOSTRO LONGE CLEMENTISSIMO,

SACRI

HORA VIII ANTE MERIDIEM

VT

PERILLVSTRIS AC GENEROSISSIMVS

DVC. EISENB. PRAEFECTVRAE PRAESES,
ILLVSTRES AC GENEROSISSIMI AVLAE PROCERES,

MAXIME VENERABILIS, PRAENOBILISSIMVS, NOBILISSIMI, IVRE-CONSVLTISSIMI,
EXPERIENTISSIMI, PLVRIMVM ADMODVMQVE REVERENDI,
CLARISSIMI, PRVDENTISSIMI, DOCTISSIMIQVE VIRI,

EPHORVS, CVRATORES, PATRONI, FAVTORES
ET REI SCHOLASTICAE AMPLIFICATORES

IN AVDITORIO MAIORI

PLACIDAS AC BENEVOLAS AVRES

QVINQVE BONAE SPEI ATQVE INDOLIS ADOLESCENTVM
ORATIVNCVLIS

COMMODARE HAVD GRAVENTVR,

HVMILLIME AC HVMANISSIME ROGAT

M. IOH. DAV. GSCHWEND. RECT.



EISENBERGAE, TYPIS FLEISCHERIANIS.